

Thisted by 1550-1769

BYERNES Styrelse lededes i det 16. Årh. næsten enevældigt af Borgmestre og Rådmænd, idet hverken Statsmagten eller Borgerne, Menigheden, som Borgersamfundet også kaldtes, havde noget at sige, og da Rådet kun rekrutteredes fra det mere velhavende Befolkningslag, og det vil vel igen sige Købmandsstanden, kunde det ikke undgås, at Styrelsen blev ret ensidig. Ganske vist var Rådet ikke lønnet, men ofte kunde et Rådmandsembede på forskellig Måde bringe sin Indehaver økonomisk Udbytte, ligesom Rådets Medlemmer også var fritagne for visse Skatter og almindelige borgerlige Ombud. Til Borgmesterembedet var der mange Steder knyttet Brug af Embedsjord, således i Thisted, hvor ”Tyrager” var forbeholdt Borgmesteren til Afbenyttelse, og Navnet minder sikkert om den Tid, da Borgmesteren havde Pligt til at holde Byens Tyr. Det nærmeste Tilsyn på Kongens Vegne med Thisted, eller som det også kaldtes, at ”have Byen i Forsvar”, førtes af Lensmanden på Ørum¹); for en kort Tid, nemlig fra 1564-1578 havde dog Godske Brockenhus, der var Lensmand på Thisted Bispegård, dette Tilsyn, men derefter blev det igen lagt til Ørum. Iøvrigt styredes Byen efter Kong Hanses Stadsret af 2 Borgmestre og 10 Rådmænd, og Thisted var en af de få Byer, hvor man nåede op til dette store Antal, således 1584²). Endvidere fremgår det, at Byen 1610 havde et 24 Mands Nævn, der ved særlige Lejligheder var Repræsentanter for Borgerne.

Havde Forholdet til Kronen efter alt foreliggende at dømme hidtil været godt, så trak det dog hurtigt op til en Konflikt, og om Grunden dertil foreligger Efterretninger i følgende Brev³) fra ³⁰/₁₂ 1551 til Borgmester og Råd: ”Kongen har erfaret, at siden han gav Byen Købstedfrihed, have mange i Byen fordristet sig til at sælge deres Gårde til Riddersmændsmænd (dvs.: Adelsmænd), Præster og andre, hvorved Kronens og Byens Ret forkrænkes. Herefter må ingen Ejendom i Byen sælges uden til dem, som selv ville bo der og holde Kronens og Byens Tynge, og Magistraten skal handle med dem, som allerede have solgt deres Ejendomme, at de indfri dem igen. De som alligevel sælge deres Ejendomme, skulle have dem forbrudte til Kronen, og Køberne skulle have deres Penge forbrudte, thi det er os ulideligt, at Bøndergods skal sælges til fri Mænd og Kronens Tynge derved formindskes”.

Men kun glimtvis fåes der lidt Besked om Forholdene i Byen på denne Tid; således udstedte

Kongen et åbent Brev⁴) Juleaften 1551 om, ”at Jens Persen, Borger i Tyested, hvis Gård er brendt, og hvis Gods er forgået til Søs, så han er kommen i stor Armod, må beholde den Jord i Tyested nord i Byen ”på Hoven af den nørre Gård”, som Hans Podebusks Stald (”Stoel”) stod på, mod at bygge på denne Jord og årlig give Kronen 4 Skil. danske samt gøre samme Tynge som andre Borgere. Vil han sælge den, eller bliver den øde, skal den gå til Kronen”.

Et andet, men just ikke tiltalende Indblik får man gennem en anden Skrivelse, der afslører Forhold, der just ikke sætter den unge Købstad i noget smukt Lys. Der udgik ¹/₁₀ 1554⁵) Befaling til Adelsmændene Otto Krumpen, Erich Krabbe og Niels Lange om ”med det første at møde i Tyestedt og i Gabriel Gyldensterns Overværelse undersøge og pådømme den Uenighed, som skal være mellem Borgmestre og Råd på den ene Side og Menigheden på den anden. Menigheden ”haver sagt dennom af med deres Borgmester Peder Jensen”, at de ikke ville være ham lydige; der skal være Mangel på Borgmestre og Rådmænd, og nogle af dem, der ere det, skulle være uduelige; mange Piger og Kvindfolk skulle være voldtagne, og de, der have gjort det, rømte ”og nogen ganger udi Borgen”. Byfogden skal være død, og står igen med sit Regnskab. De skulle bilægge Uenigheden, straffe hver der har forset sig, afsætte de Borgmestre og Rådmænd, som ere uduelige og indsætte andre i deres Sted”. Få År efter udnævntes Frantz Bilde til Ørum til at have Tilsyn med, at Borgmestre, Rådmænd og Byfogder varetager deres Embeder, og at Borgerne ligeså skikke sig tilbørligt mod Borgmestre og Råd⁶). Det var ikke blot til Thisted, at et sådant Brev udsendtes, en Række andre Byer fik et lignende, men at et sådant Påbud om Tilsyn har været nødvendig, vil fremgå af det allerede anførte.

Ligesom Kong Kristian den 3. havde gjort det, stadfæstede Frederik den 2. også Byens Rettigheder; men selv om Herligheden ved at være Købstad på den ene Side synes attråværdig, så var der også på den anden Side Forhold, der nok til Tider kunde være besværlige; der skulde foruden den årlige Byskat ofte udredes betydelige Summer; der var således Deltagelse i Hær- og Flådeudgifter, Forpligtelse til Indkvartering, mindre Afgifter som Klippingskat, Prinsessestyr, Kobbesskat o. s. v.

Som allerede antydet var Borgerne meget vagtsomme over for ethvert Forsøg på at gøre Indgreb i deres Rettigheder. Som Svar på en Klage fra Magistraten foreligger et Kongebrev til Oluf Munch

¹ M. Macheprang: Dansk Købstadsstyrelse.

² Samme som note 1.

³ Kancelliets Brevbøger ²⁴/₁₂ 1551.

⁴ Samme som note 3.

⁵ Kancelliets Brevbøger.

⁶ Kancelliets Brevbøger ⁸/₇ 1561.

(Lensmand på Ørum), dat. ¹⁵/₇ 1572⁷). Der var således klaget af Borgerskabet over, at Bønderne ”i den Egn skulle have Skibe og bruge Sejlads og Købmandsskab med Landkøb og i andre Måder mod Recessen dem på deres Næring og Bjerling storlig til Forhindring og Skade, deslige at der skal være mange Håndværksfolk, som bo på Landsbyerne og bruger deres Håndværk med anden Næring, som Borgerne udi Købstæderne er til Forfang både med Landkøb og andet imod deres Byes Privilegier, vi dennem stadfæstet og fremfarne Konger udgivet haver; således beretter de også, at de have stor Nød for Ildebrændsel, og at det ikke må dem tilføres fra de Steder, de dem her tildags haft haver, eftersom de og selv ydermere vide at berette, da efterdi Du haver Byen i Befaling, bede vi dig og vi ville, at du haver flittig og grandgivelig Indseende med, at ingen, såvidt dit Len strækker, hverken Fogder eller Bønder bruger noget Landkøb eller Forprang der omkring på Landsbyerne imod Recessens Lydelse, ikke heller at Bønder bruge nogen usædvanlig Sejlads, som er imod Byens Enheder og Privilegier, deslige at hvilke Håndværksfolk, som bor på Landsbyerne, indflytter i Købstæderne, og at alting der med efter Recessen må blive holdet, og dersom nogen findes derimod at gøre, at den da straffes, som vid bør. Ligeledes efterdi de lider stor Nød for Ildebrændsel, at du da gør den Forordning, at de forfylleste den må bekomme, og at dem derpå ikke sker Forhindring på det Byen må blive ved Magt og Borgerne dem videre der over ikke skulle have at beklage”. Et lignende Brev fik Lensmanden på Thisted Bispegård; i dette var der dog ikke Tale om Ildebrændsel.

Året efter måtte der igen et nyt Kongebrev⁸) til Thisted i Anledning af, at Borgmestre og Råd havde ”tiltalt og fordelt nogle af Vestervig Klosters Bønder, fordi disse have nogle små Skuder og Skibe”. Thistedboerne fik nu Befaling til at lade Tiltalen mod Bønderne falde og lade dem benytte deres Fartøjer, da de efter Fru Jutthe Podebusk’s Beretning kun brugtes til at transportere hendes Korn til Ålborg og andre Steder, ”men ikke til nogen Forprang eller Skade for nogen borgerlig Handel eller Næring”.

Et Forsøg der på samme Tid foretages på at fratage Byen Ret til Afholdelse af de tre Markeder, der fra Vestervig var henlagte til Thisted, lykkedes ikke; ganske vist blev der givet Tilladelse til, at disse Markeder igen måtte holdes ved Vestervig, men 3 Dage efter Markederne i Thisted, der vedblivende afholdtes⁹).

Under Syvårskrigen fra 1563-1570 var det ikke ubetydelige Byrder¹⁰) såvel i Penge og Naturalier som også i krigsdygtigt Mandskab, Thisted måtte udrede; Udgifter, der måtte tynde hårdt på den unge Købstad.

I April 1563 fik Byen Befaling til sammen med fire andre Byer at stille et Skib til Rigets Tjeneste. Af Kvitteringer fremgår det, at Thistedes Part i Orlogsskibet beløb sig til 207 Daler, hvortil kom Proviant leveret til Lejren i Elfsborg. 1564 bragte til en Begyndelse Påbud om at stille 30 ”væragtige” Karle, der skulde være vel rustede med Harnisk, gode Værger, Hager og lange Spyd, altså fuldstændig udstyrede, og de skulde møde i København den 16. April, og da Påbudet er af 22. Marts, har man ikke haft lang Tid til Udrustningen. Dette Krigsudstyr gav Anledning til en Henvendelse fra Byen til den berømte Admiral Herluf Trolle med en Forespørgsel om, hvem Folkenes Udrustning tilhørte. Han svarer 25. Januar 1565 i et Brev¹¹) til ”Erlige oc welfornumfstige mend borgemesther och råd vdij Tijsted, mine besynderlige gode wenner wenligen till skreffuit”, at de Borgere, der have været udskrevne til Krigstjeneste, er pligtige til at svare til de dem medgivne Harnisker og Våben. Den 15. December s. A. kom der Anmodning om 800 Dlr. til Krigsfolkets Afregning.

Allerede den ¹⁴/₁ 1565 skal der leveres 20 Bådsmænd og 2 Skibsbyggere og ⁸/₂ igen 30 Karle. I Marts afgives 10 Læster Øl, 5 Læster Brød og 100 Tdr. Havre, og til samme Spisekammer sendes i Juni 142 Tdr. Havre, 1 Td. salte Ål og 10 Tdr. Øl, hvortil i Oktbr. kommer 400 Daler men dermed ophører Leveringerne også for dette År.

Ovenpå disse Udskrivninger måtte man trække Vejret, og Borgerne klager da også til Kongen, men søgte samtidig om Tilladelse til at sejle på Østersøen, hvilket de også fik som en særlig kongelig Begunstigelse. Om Tilladelsen fik nogen Betydning, er dog ret uvist, da der blev givet ret omstændige Forskrifter for, hvilke Havne, de måtte anløbe, og hvilke Varer, der måtte handles med.

I Januar 1566 leverer Thisted 6 Skibsbyggere, og af 21. Februar foreligger der Befaling til Thisted og ikke få andre Byer, at de ingen Skibe må lade sejle ud, forinden Orlogsflåden havde fået de nødvendige Bådsmænd. Gennem en anden Skrivelse kommer der Påbud om at sende Kongen ”20 Knægte” og i Fortegnelse over Styrsmænd, der er ”forløbne til Fastelavn”, nævnes Jens Matzen fra Tystedt. Madskatten for dette År bestod i 4 Læster Brød, 6 Læster Øl, hvortil kom 600 Tdr. Havre, som alt skulde leveres ved Hæren i Halmstad. Senere beordres Byen at komme ”Kongen til Hjælp” med 100 Dlr. Sølv og 100 Dlr. i Klippinge. I August Måned udskreves endelig en Kobbetskat på 4 Skippund Kobber, der skulde anvendes til nyt Skyts. Den 9. Oktbr. udskreves den sidste Ydelse for dette År, nemlig ”20 gode Karle med Rør og andre Værger”.

1567 stilles der i April 10 Bådsmænd og 2 Tømmersvende, samt vistnok også en Bartskeer, en Piber og en Trommeslager, alle under Ledsagelse af en Rådmand. Madskatten dette År udgjorde 50 Sider

⁷ Jydsk Hist. og Topografi 2 R. 3 B. S. 359 flg.

⁸ Kancelliets Brevbøger ⁹/₂ 1573.

⁹ ²/₁₀ 1573.

¹⁰ Udgifterne vedrørende Krigen 1563-1570 se Kancelliets Brevbøger.

¹¹ Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjø I Nr. 117.

Flæsk, ½ Læst Oksekød, ½ Læst Fårekød, 1 Td. Smør, 6 Læster Øl og 6 Læster Brød; det synes, som om der ingen Pengeskat udskreves dette År.

Først hen i Juni Måned 1568 begyndte Ydelserne med 400 Dalere, halvt i Dalere og halvt i danske Penge, og i November 200 Daler til Krigsfolkets Hjemsendelse. Det synes som om Madskatten for dette År ikke er leveret fuldt ud, thi i Fortegnelsen over resterende Proviant mangler Thisted 10 Læst Øl, 5 Læst Brød og 100 Tdr. Havre. Endnu måtte leveres for 1568 10 Bådsmænd og 2 Tømmermænd.

For 1569 var Pengeskatten 100 Dlr., desuden 6 Bådsmænd, en Bartskaar og en Spillemand; men Krigens sidste År bragte betydelige Afgifter. I Marts betaltes 500 Dlr. og samme Beløb i December ”til at betale og aftakke de fremmede Krigsfolk med”. I sidstnævnte Øjemed kom 1572 et Eftersmæk, da Thisted igen betaler 300 Dlr.

En anden Form for Skatter var de Udgifter, som Byerne blev pålagte ved, at der henlagdes Krigsfolk til Underhold i Byen. Uden at komme nærmere ind på disse stadig tilbagevendende Byrder skal kun anføres, at de følgende År efter Syvårskrigen, da et sådant Underhold måtte føles dobbelt trykkende, fik Thisted følgende Krigsfolk til Underhold: 1573: 20 Krigsfolk med Herberg og nødtørfigt Underhold, dog skal ingen have mere end 6 Potter Øl daglig¹²). 1574: 2 Knægte i Borgeleje. 1575: 2 Bøsseskytter i Borgeleje i nogen Tid. 1576: 5 Bøsseskytter. 1577: 12 Bøsseskytter og Bådsmænd. 1578: 12 Mand. 1579: 12 Mand. Af andre Udgifter i samme Tidsrum var 1575: 150 Rdl. til Ribe Befæstning; 1576: 400 Dlr. til Betaling af Rigets Gæld. Allerede Året efter var man bag efter med Indbetalingen både af Landskatten og den almindelige Byskat, henholdsvis med 150 Dlr. og 223 Mark. At der blev klaget, siger sig selv, og af ¹⁰/₃ 1579 foreligger da også et åbent Brev om, at Borgerne i Thisted, der før Møntens Omsættelse kun have givet 200 Mark dansk i årlig Byskat og 24 Mark af deres Fædrift, men nu må give det dobbelte, *hvorved de besværes over Evne*, herefter må nøjes med at give 74½ Dlr. i årlig Byskat og Fædrift.

1580 fik Borgerskabet, tilligemed Borgmester og Råd Kongens Befaling om, at ingen Borger hemmelig måtte pante eller sælge sin Gård, Hus og Ejendom, men at det skete offentlig på deres Byting og der gives beskrevet, hvis ikke skulde Salget være ugyldigt og uden Magt¹³). 1585 fik Borgmester og Rådmænd Befaling til ikke at antage nogen til Borger i deres By, ”uden at han haver god Besked, hvorfra han er kommen og om sit ærlige Forhold, og han vil bepligtige sig at bosætte sig hos dem, være borgerlig Ret og Pligt undergiven og ikke omfare fra et Sted til et andet eller misbruge slig Borgers Titel og Navn Landmanden til Besværing og Åger og andre ærlige Borgere til Forprang og Hinder i deres Næring”.

En Byrde for Købstæderne var også den Pligt de havde til at holde en Borgervæbning. Det Tilhold som Thisted fik 1542 om at oprette en sådan ”stående Hær” toges det i Tidens Løb ikke så nøje med, men da Kongen 1598 havde bragt i Erfaring, at Borgerne i Thisted ikke var således ”stafferede med Våben og Værger”, som han fandt burde være Tilfældet, fik Lensmanden Befaling til at taksere Borgerne og ansætte dem således, at enhver, uden at se gennem Fingre med nogen, kom til at holde de Våben og Værger, som han af yderste Formue kunde afstedkomme. Kongen havde således tænkt sig, at ”hvor der er 100 Mand, skulde der være 60 Skytter med Stormhue, 20 med lange Spidser og fuld Rustning, som dertil hører, samt 20 med Hellebard”¹⁴). For Året 1600 talte Væbningen i Thisted 91 Mand, til Sammenligning kan anføres Nykøbing, som havde 85 Mand¹⁵).

Selv om Byen havde fået Afslag med dens Byskat varede det ikke længe førend den kom i Restance både med Regnskab og Skatter og 1593 pålægges det Byfogden at få det berigtiget. Det hjalp dog ikke, og i December Måned samme År får Palle Kristensen, sandsynligvis er det Byfogden, Tilhold om at møde med Regnskab fra Juledag 1582-1588, dog har han 11. Februar 1590 betalt 159 Rdl. på Regnskabet¹⁶).

15. Juni 1598 udgik der et åbent Brev om Stadfæstelse af Thisted Købstads Privilegier.

Fra Kalmarkrigens Tid 1611-1613 synes det ikke, at Thisted har haft særlige Udgifter, men dette står måske i Forbindelse med den Byen overgåede Ildebrand i 1608. I Årene 1625-1629 deltog Kristian d. 4. i Tredivårskrigen. Til en Begyndelse foregik Kampene uden for Landets Grænser, men Uheldet fulgte Kongen, så han 1627 måtte trække sig tilbage og Tredivårskrigens vilde Soldaterhorder væltede ind over Landet, hvor de kun mødte ringe Modstand af de regulære Tropper, der bestod af lejede Folk. Man søgte så overalt at få Landbefolkningen under Våben, og til Thy kom i den Hensigt Prins Kristian, ”den udvalgte Prins”, i Spidsen for en mindre Troppestykke. Den 20. September kom han til Vestervig, hvor han opholdt sig de følgende Dage, men Thyboerne var uvillige til at deltage i Rejsningen, som de endog modsatte sig med Våbenmagt. Fra Vestervig drog Prinsen til Thisted Fremdeles uden at have Held med sig. På Rejsen hertil havde han det Uheld, at da han kom til Dragsbæk, væltede Vognen med ham, og han brækkede sit ene Ben. Selv fortalte han, at han havde fået et Skud i Benet, men Uheldet skyldtes snarere, at han i Fuldskab er faldet af Vognen. Han lå nu i Thisted uvirksom bundet til Sygelejet og tilset af en Læge fra Ålborg, men da de kejserlige Tropper rykkede ind i Thy over Aggertangen, måtte han forlade Byen og kom den 20. Oktober ved

¹² Danske Atlas.

¹³ Kancelliets Brevbøger.

¹⁴ Thisted Amts Tidende ⁹/₅ 1922.

¹⁵ Chr. Villads Christensen, Nykøbing på Mors.

¹⁶ Kancelliets Brevbøger.

Torupstrand om Bord på et Skib, der førte ham til Norge.

”1627 ved S. Michels dagh kom keyser Ferdinandus hans krigsfolk ind vdi Thyland, så Gud bederit dis verre for iammer armod oc stor Elendighed der effter fulgt med Mennischenn”, skrives der i en Optegnelse af Jens Nielsen, som boede på Landsgård i Tved Sogn; han kalder sig Slotsfoged og har muligvis beklædt en sådan Stilling på Ørum. Den 20. Novbr. rykkede Fjenden ind i Thisted og Borgerne må straks aflevere deres Våben: 26 Musketter, 42 lange Bøsser, 2 lange Piker samt en Del gamle Spidser og Gafler, der alle blev henstillede under Bevogtning i Kirkens Våbenhus. Ved den straks efter Ankomsten af Fjenden foretagne Optælling viste det sig, at Thisted havde 1276 Indbyggere, og at der i Byen fandtes 183 Heste, 318 Stk. Hornkvæg, 349 Får, 319 Svin samt 3001½ Tdr. Rug, Byg, Mel, Malt, Havre og Gryn¹⁷).

Byen havde straks, da Fjenden kom til Egnen, fået Valget imellem enten at underholde Troppernes Øverstbefalende Hertug Frantz Albrekt af Saksen-Lauenburgs Hofstat eller også at udrede et Pengebeløb, hvilket sidste man foretrak og tilbød at levere 50 Rdl. ugentlig. Imidlertid rejste Hertugen bort og en Omlægning af Tropperne fandt Sted. Overbefalingen blev lagt i Hænderne på Feltmarschal Melchior von Hatzfeldt, som bl.a. tog Thisted til sin Underholdning. Han boede på Herregården Odden i Vendsyssel og var meget optaget af sine Troppers Anliggender og Forhold, hvorom store Bunker af Indberetninger, Lister, Breve o. s. v., der endnu findes bevarede, afgiver Vidnesbyrd. Han søgte i øvrigt også at holde streng Mandstugt, men det kunde ikke undgås, at der hyppigt fremkom Overgreb fra Troppernes Side. Således afpressede Hatzfeldts Fætter, Ritmester Mettecoven, Thisted 300 Rdl. og hans Svoger Swarzenberg fik på samme Måde 400 Lod Sølv, og disse Eksempler opildnede Mandskabet, der truede med at afbrænde Byen, hvis den ikke gik ind på deres Fordringer. Da en Soldat i Thisted bed det halve Øre af en Borger, blev han ganske vist Fængslet, men det blev i øvrigt ikke regnet for nogen større Forseelse. Det hændte også, at en af Hatzfeldts Adjudanter skulde have talt nedsættende om ham i den ”tykke Byfoged” Jens Schneiders (Skrædders) Hus i Thisted, og i denne Anledning måtte både Byfogden og Præsten, Sveder Povlsen Kitting, af med en Erklæring om, at de af dem udspurgte Personer intet nedsættende havde hørt. Det er næsten en Selvfølge, at Hatzfeldt søgte at få så meget som muligt ud af sit Ophold i disse fjerntliggende Egne, ligesom at Thisted Borgerne søgte at stemme ham så gunstigt som muligt over for deres By. Således sendte de ham en Gang som Gave en Kasse Bøger og blandt disse var den Danske Rimkrønike, der vakte særlig Opsigt blandt de fremmede Officerer. En Oberstløjtnant Goltz i Århus

¹⁷ Jens Niensens Optegnelser, se Suhms Samlinger, 3 B., S. 95 og 96.

havde også hørt Tale om Bogen, hvori der som bekendt er et Rim om hver dansk Konge. Han fik den Ide, at lade alle Kongerne male og efter Bogen sætte et Rim under hver enkelt Billede, og Hatzfeldt syntes godt om Forslaget og lånte ham Bogen.

Efterhånden blev Landet på Grund af de forskellige Ydelser mere og mere udspist; det var forfærdende store Byrder, som Befolkningen måtte bære og tilsidst havde man bogstaveligt ikke mere af Værdi at yde af, idet det eneste man havde tilbage foruden lidt Korn, var kun Kobber, Messing og Tin. I større og mindre Flokke overfaldt Bønderne de fremmede Soldater og huggede dem ned, når Lejlighed gaves, og tilsidst greb Fjenden til den Udvej, at alt Mandkøn over 16 År skulde aflægge Ed til den tyske Kejser. For Thys Vedkommende skulde Edsaflæggelsen foregå den 5. Marts 1629 i Thisted og Sandsynlighed taler for, at den virkelig blev gennemført. Men Tiden for Freden nærmede sig; den blev sluttet den 27. Maj, og i Løbet af 14 Dage var de fremmede Tropper borte; men Mindet om de overstandne Trængsler levede længe hos Befolkningen, og selv de senere fjendtlige Besættelser formåede ikke at udlette Minderne om ”Kejserkrigen”¹⁸).

En af Eftervirkningerne af den fjendtlige Besættelse var en Løshed i Sæderne, som 1631 foranledigede Magistraten til strenge Forholdsregler, fordi der i Byen ”hørtes stor Uskikkelighed af nogle Grassatgængere, som lod sig finde på Thisted Gader om Natten med Hujen, Råben og Skrigen uden for nogens Døre eller Vinduer”; Urostifterne skulde sættes på Rådstuen i Bolt og Jærn på Vand og Brød i tre Dage og Nætter¹⁹).

Også under Svenskekrigen 1643-1645 måtte Byen døje fjendtlig Indkvartering og store Udgifter, og hertil kom efter Krigen forøgede Skatter og Pålæg, så man måtte søge Eftergivelse af resterende Byskat for 8 År og Bådsmandskat for 6 År²⁰) og for at gøre Forholdene endnu mere fortvivlede, oplevede Byen for 3. Gang i Løbet af en Menneskealder en ny fjendtlig Besættelse, nemlig under Svenskekrigene 1657-1660²¹).

I August Måned 1657 havde Svenskekongen opslået sit Hovedkvarter i Fredericia og da det gjaldt for ham at sikre sig Halvøen for at få udskrevet Penge og Naturalier til sin Hærs Ophold, blev der udsendt et Korps under Anførsel af Generalmajor Bötticher; men da det ikke lykkedes denne ved Ålborg at komme over Limfjorden, fik han Befaling til at foretage en Indrykning i Landsdelen over Aggertangen i Spidsen for en Styrke på c. 700 Mand. I Thy havde Niels

¹⁸ Om Kejserkrigen, se C. Klitgård: De kejserlige Tropper i Vendsyssel og Thy 1627-29 i Thisted Amts Tidende Aug. 1911 samt J. Krebs: ”Aus das Leben Melchior v. Hatzfeldt (Breslau 1910).

¹⁹ Danske Atlas.

²⁰ Danske Atlas.

²¹ Om Svenskekrigen se: Historisk Tidsskrift 6 R. V og 7 R. III, Jydsk Historie og Topografi, 3 R., IV B.

Lykke, Søn af Jacob Lykke til Torp, fået Ledelsen af Forsvaret, og han havde ladet kaste en Skanse tværs over Aggertangen ved den forlængst forsvundne By Nabe; på dette Sted har Tangen rimeligvis været smallest og et delvis tilsandet Løb blev benyttet som en naturlig Grav foran Skansen. Til sit Forsvar havde han en Del Ryttere samt c. 1500 Bønder, Opbud fra Egnen.

Den 3. Oktober 1657 før Solopgang kom Svenskerne efter et gentaget Angreb over Graven og erobrede Skansen, Forsvarerne, af hvilke en stor Del faldt, blev adsplittede, hvorefter Thy var prisgivet. Allerede samme Dag nåede Fjenden Thisted, som i den følgende Tid holdtes besat. I de nærmeste Dage efter Kampen hentede Thyboerne deres faldne hjem for at begrave dem, og i de bevarede Kirkebøger fra den Tid findes Oplysninger om Begravelserne i forskellige Sogne; der står således flere Steder udtrykkelig anført, at de var faldne i Kampen. Den 7. Oktbr. begravdes således 6 Mand i Tilsted; her står dog ikke anført, at de er faldne ved Nabe, men det store Antal Dødsfald gør det sandsynligt. Fra 9.-15. Oktbr. begravdes i Thisted 12 eller flere Mænd. Heller ikke her anføres Årsagen, men rent umiddelbart kan man af Kirkebogen skønne, at noget særligt har været på Færde; ingen af Årets øvrige Måneder har således over 3 Dødsfald, men Oktober over 13; når der i den neden for anførte Magistratserklæring står anført, at da Svenskerne kom ind ved "Minnerne" o. s. v. – "hvor vores arme Bysfolk, een Part af Borgerskab, der blev slagne og formyrt", er det uden Tvivl disse faldne, der blev begravde de nævnte Dage. Rimeligt har det været Byens Borgervæbning eller en Del af den, der har gjort fælles Sag med Landbefolkningen for at holde Fjenden borte. I øvrigt blev Byen flere Gange besat af Fjenden; det bedste Indtryk af Forholdene får man dog af disse Trængselstider gennem en Magistratserklæring af $12\frac{1}{3}$ 1661, der indsendtes til

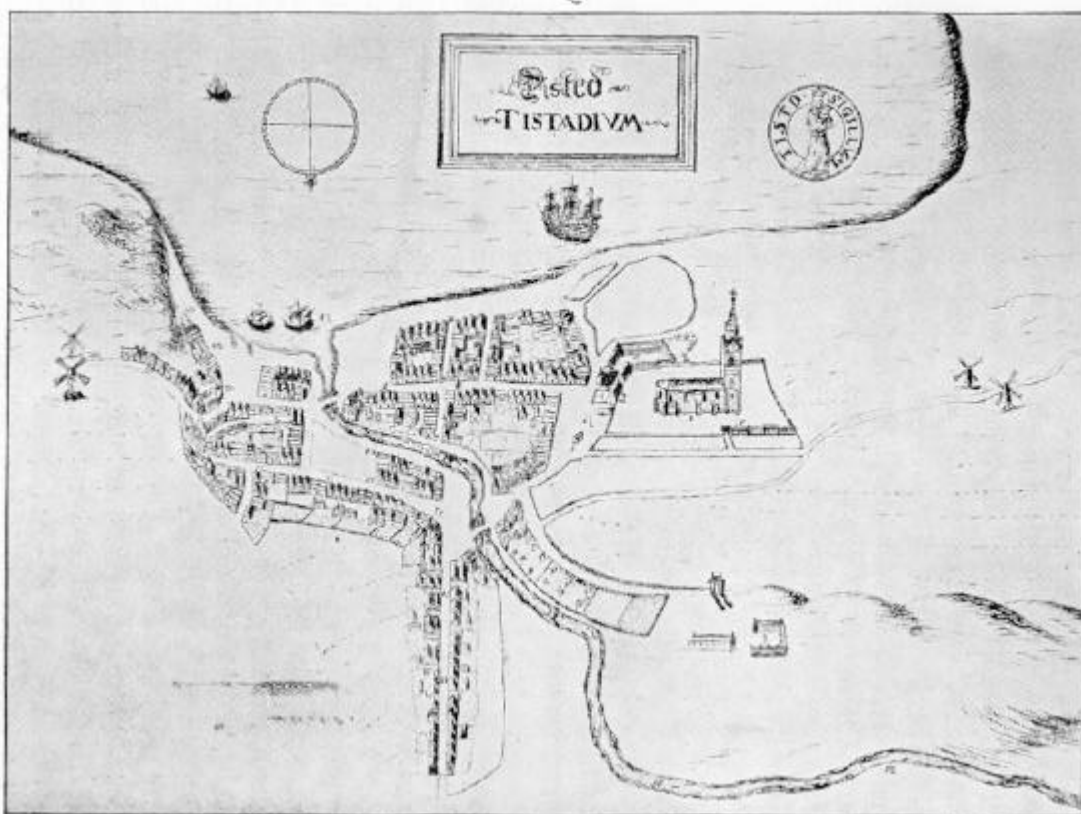
Regeringen²²). I denne hedder det bl.a.:

"... den Tid der Svenskens store Trop kom ind her ved Minnerne til den Kast og Skanse, der var gjort, hvor Landfolket var bestilt af Oberstløjtnant Niels Løche og søgte at gøre Modstand, dog desværre forgæves, hvor vores arme Bysfolk, en Part af Borgerskab, der blev slagne og formyrt, og den ganske svenske Trop efter at vore Folk var slagne førte en Blodfane halvanden Mil gennem Landet og nedhug og skød alle Mandkøn som kom dem for og i samme deres Vrede og Ivrighed kom hastig her til vor fattige By over 1500 Mand stærk, så vi blev af dem skammelig ruineret både den fattige Kornavling, som vi havde, så andet af vores fattige Medell også for 2000 Rdl.," . . . "vores fattige By ligger på en Alfærvej, så Gud skal vide, hvad vi fattige Folk haver lidt og udstået siden, når de mangfoldige Tropper haver gangene frem og tilbage.

Dernæst har vi udgivet til Brandskat og anden Matriall, Spader, Økser og Hakker, Spiger, Tjære, Lunte, Sko, Strømper, Vanter og andet ungefær Penge 2000 Rdl."

Herefter følger en Redegørelse over Udgifterne i Penge til Indkvartering og Skatter til Fjensen og tillige hvad der er udgivet til Landets egne Krigsfolk. I alt beløb Udgifterne sig til 12332½ Rdl. Indberetningen slutter således: "Her foruden have vi udgivet med Landet til de kejserlige og kurbrandenborgske nogle Hundrede Rdl. Korn for Landet ej med deres Folk skulde beliges, og hvad vi fattige Folk herfor uden alt forskrevne have lidt og bekostet på de store mangfoldige Indkvarteringer, som ikke kan sættes på Penge, som Gud almægtigste er dette bevist".

Den almindelige Forarmelse, der efter Svenskekrigene fandt Sted over hele Landet sporedes ikke mindst i den afsides liggende By. I det længere hen omtalte Digt af Præsten Aspach hedder det lidt senere i Tiden med Henblik på Tilstanden²³):

” Den liden By, de Thyboniters Flekke,
Vor Thyested søger og en liden Æres Deche,
Enddog den er nu *slætt* og som en gammel Mand
Forsveches Dag fra Dag og sig ey hielppe kand”.

Adskillige af Byens Gårde lå hen uden Ejere²⁴) og mange af Byens Beboere droge bort. 1672 udgjorde Indbyggertallet 1000. Hertil kom så, at Byens Handel efterhånden var blevet stærkt truet af den ejendommelige Skude- og Strandhandel, som foregik fra Vesterhavskysten særlig fra Klitmøller, Hansted og Vigsø, med de såkaldte Sandskuder, som sejlede på Norge med Korn og Mel, dels for Ejerne selv, men dog også for enkelte Thisted Købmænd, der 1695 havde 3 Pakhuse ved Klitmøller, der vel nok var det vigtigste Udskibningssted, og en Iagttagers meddeler, at der nævnte År på Klitmøller Strand lå 11 Sandskuder²⁵). Her var Betingelserne også særlig gode for denne Sejlads, idet der var ret dybt Vand helt ind til Stranden, så Fartøjerne med Lethed kunde trækkes op. Det kunde ikke undgås, at Thisted ved denne Sejlads mistede megen Handel, idet Skudeejerne selv opkøbte de Varer, som de førte til Norge, og på Grund af det betydelige Tab i Næring søgte Borgmester Peder Justesen i Thisted at komme denne Handel til Livs, hvilket foranledigede ”Strandmændene”, som de kaldte sig (vel nærmest Skudehandlerne), både fra Klitmøller og Hansted at henvende sig til Kongen 1665²⁶) med en Klage over, at Borgmesteren ”beængster os at ville betage og forhindre den ældgamle Skik og Brug som fra Arilds Tid vores Formænd og os”. . . ”af Borgmester og Råd udi Thisted have været udesputerlig og upåtalte”. Dersom denne Sejlads, som de således drev, skulde afskaffes, vilde ikke alene de med Hustru og Børn omkomme af Hunger og Nød, men også de omliggende Egne, som støttes ved denne Handel, lide Trang og Skade, ligesom også Kongen vil miste den ”årlige Indkomst og Told, som vi erlægger rigtig i Thisted på kongl. Toldbod, hvilket altsammen denne unge og nye Borgmester Peder Justesen ikke betænker, begriber eller forstår”. Klagen endte med Bøn og Begæring om, at de for Fremtiden må uhindrede vedblive at bruge deres Sandskuder ”enten til Fiskeri på Havet eller at sejle på Norge med til vores Føde og Ophold med Hustru og Børn”, ligesom de lover rigtig at erlægge Tolden, ”så at ingen Klagemål derover skal komme”.

I Anledning af denne Klage indhentes også Peder Justesens Erklæring, og han fremsætter meget forsigtig som Grund for hans Optræden, at han frygtede for, at ”der skulde ske nogen Underslæb og Urigtighed mod Kongens Told”, men da han af deres Skrivelse skønner, at de rigtig ville erlægge Tolden, så at der ingen Klagemål skal blive, ”haver jeg intet

dertil at sige, men udi al Underdanighed vil have det henstillet til Hans kgl. Majestæti nådigste Resolution”. Den 24. September 1666 fik ”Strandmændene” de to nævnte Steder Tilladelse til at sejle på Norge og forhandle ”Korn og andre uforbudne Varer og igen hjemføre Tømmer til eget Brug og Behov”, hvilket blev stadfæstet ved Placat af 4/9 1680, medens Toldrullerne iøvrigt forbød dem Handel på Udlandet²⁷). Iøvrigt fik de 8 Ligge- eller Høkerdage til Salg af deres Kornvarer; Afgiften var 10½ Mk. pr. Læst, men senere da Konsumtionen 1696 forpagtedes bort, blev Afgiften fastsat til 200 Rdl. årlig, som skulde svares af samtlige Skudeejere i de 3 Byer og indbetales til Konsumtionsforpagteren i Thisted. Da denne Ordning senere viste sig uheldig, fordi Skudernes Antal aftog, blev Afgiften nedsat til 120 Rdl. 1769 udgjorde Skudeskatten som oprindelig 10½ Mark pr. Læst, og Klitmøller havde da 13 Skuder, der foruden Tømmer hjembragte Jærn, Kakkelovne og Tjære²⁸). Handelen vedblev dog hele Tiden at være en Torn i Øjet på Thisted Borgerne, for selv om enkelte af Købmændene med deres Midler deltog i Skudehandelen, så kunde det ikke undgås, at den megen ”Landprang” bevirkede, at største Parten af Omsætningen gik uden om Byen.

En meget trykkende Hindring for den fri Handel mellem By og Land og som for Thistedes Vedkommende foruden de ovennævnte Forhold ved Strandhandelen sikkert yderligere har bidraget til at fremme dens Forarmelse, var Indførelsen 1671 af Konsumtionen, hvorved hver Købstad blev et Tolddistrikt for sig selv, så at der af alle de Varer, der indførtes for at forbruges (konsumeres), skulde betales en Afgift, og næsten intet var undtaget; ikke blot af Fødemidler, men også af Ting som Tørv, Brænde, Halm skulde der betales. I den Anledning blev Byen omgivet af Gærder og Diger, og Indførelse af Varer måtte kun finde Sted ved Bommene, der i Regelen var anbragte, hvor Hovedlandevejene fra Omegnen førte ind i Byen; her undersøgte Konsumtionsbetjenten omhyggeligt alt, hvad der kom forbi, og indkrævede den pålagte Afgift.

Først efter Enevældens Indførelse kan man begynde at tale om Kontrol med Bystyrelsen, og for Thistedes Vedkommende førtes Tilsynet af Stiftamtmanden i Ålborg, og denne Ordning vedblev til 1793. Ved de såkaldte Rådstueforsamlinger tilkaldtes Byens Borgere for enten at høre, hvad Øvrigheden kunde have at meddele, eller for ved særlige Lejligheder at vælge et rådgivende Udvalg. Ved Forordn. af 28/1 1682 afskaffedes Borgmester og Råd i Thisted²⁹) og en Byfoged kom i Stedet for som Magistratsperson. Den første Amtmand der med Sikkerhed vides at have taget stadigt Ophold i Thisted var Amtmand Gersdorff; Dueholm, Ørum og Vestervig Amter omfattede Thy og Mors.

²⁴ Ålborg Stifts Historie 1690.

²⁵ Jens Sørensen: Milevognsrejsen 1695.

²⁶ Jydsk Hist. og Topografi, 3 R., I S. 211 følg. C. Klitgård: Efterretning om Skude- og Strandhandelen.

²⁷ C. Klitgård: Ålborg Handelsstands Historie.

²⁸ Danske Atlas.

²⁹ Om Bestyrelsen se P. Munch: Købstadsstyrelsen i Danmark.

1682 blev der af en kongelig Kommission forfattet en almindelig Grundtaks; efter at alle Byens Gårde, Huse, Grunde og Pladser var takserede af dertil valgte Borgere, og Kommissionen dernæst havde gennemgået det således tilvejebragte Materiale, blev den endelige Takst fastsat, og den beløb sig for Thisted til 4210 Rdl. (For Ålborg 8947 Rdl., for Nykøbing 3740 Rdl.)³⁰).

Gennem Besættelseshistorien kommer man til at gøre Bekendtskab med et ikke lille Udvalg af Byens Befolkning, således Kvinder som Anne Vert og Karen Skægsøe, hvilke to sikkert henhørte til de mere tvivlsomme Eksistenser; man træffer jævne Borgermænd med deres Hustruer, Latinskolens Rektor med Hørere og Skolepensioner, som Eleverne også kaldtes, Amtsforvalter Jens Hansen, der ejede Ullerup på Mors og hvis Enke Karen Christensdatter 1719 oprettede et Legat til Kirken for et Gravstedes Vedligeholdelse, Amtmand Jørgen Skeel Due til Søndergård, Holmgård og Hundsbæk; men der er dog ingen, der er af så stor Interesse for Eftertiden som Fru Anne Søe; hun har været et af de undertiden forekommende stort anlagte Mennesker, der præger både deres Samfund og deres Tid, og som selv efter Døden ikke er blevne glemte. Om Anne Søe³¹) fortælles der den Dag i Dag en lang Række Sagn, men de fleste er af den Slags, som kaldes Vandresagn, og som kendes fra andre Egne af Landet, ikke mindst fra Vendsyssel, hvor ganske lignende fortælles om Ingeborg Skeel til Voergård.

Anne Søe var født i This ted 1644 og Datter af Rådmand Chr. Søe Poulsen, Moderens Navn kendes ikke. Sandsynligvis er Forældrene døde tidlig, thi hun blev opdraget hos sine Bedsteforældre Rådmand Pouel Jacobsen og Hustru Ingeborg Søe, og som hun siden som et datterligt Minde satte en Gravsten i Kirken. Den ⁴/₁₂ 1670 blev hun gift med Rådmand og Købmand Søffren Jacobsen Lugge. I Ægteskabet var der flere Børn, men kun to nåede den voksne Alder, nemlig Ingeborg Cathrine Lugge f. 1675 og Søren Sørensen Lugge f. 1678. Den 6. August sidstnævnte År begravede hun sin Ægtefælle og hensad som Enke til Året efter, da hun 9. Oktbr. blev viet til Enevold Nielsen Bjerregård, der var født på Gjøl 1653; hans Fader var Præsten Niels Pedersen Bjerregård og Moderen Mette Sørensdatter Bhie tilhørte en vendsysslensk Præsteslægt. Rimeligvis har Anne Søe til sit 2. Ægteskab medbragt ikke ubetydelige Midler, og hun og hendes driftige Ægtefælle havde i usædvanlig Grad Heldet med dem, kloge og fremsynede, som de har været; bl.a. gennem en Række Ejendomshandler, Pengeudlån og på anden Måde samlede de en betydelig Formue. 1679 blev Enevold Bjerregård Rådmand, 1681 Borgmester, hvilken Værdighed dog kun blev kort, da Borgmesterstillingen afskaffedes Året efter, men disse Hverv viser, at han har været en anset Mand. I sit andet Ægteskab blev Anne Søe

Moder til Sønnerne Christian (døbt ³⁰/₁₀ 1683) og Frederik Bjerregård (døbt ⁸/₈ 1685); disse to Sønner bragte senere Slægten frem til Landets højeste Stillinger.

Imidlertid var Datteren Ingeborg vokset op, og man kan tænke sig, at Forældrene er begyndt at se sig om efter et passende Parti for hende. Da meldte efter Overleveringen en Frier sig, nemlig Magister Bjørn, der var kommet til Byen som Sognepræst. De senere Begivenheder med Besættelsen viser imidlertid, at det har været med god Grund, at de kloge Borgmesterfolk afviste ham som Frier, og d. ¹²/₁₂ 1695 blev hun gift med Peder Reetz til Lergrav; hun blev imidlertid Enke efter 12 Ugers Ægteskab. Senere ægtede hun Diderich Chr. Braes til Kokkedal, men døde Året efter på Todbøl efter en Barnefødsel (begravet ¹/₆ 1701). At Magister Bjørn skulde have ”opfundet Besættelsen” for at hævne sig på Anne Søe, hvem Afslaget om Datterens Hånd måske særlig skyldes, er udelukket (se Besættelseshistorien³²), men det kan muligvis være, at denne Beskyldnings Grundlag ligger i, at han har drevet Besættelsen frem i en Slags Desperation over sin Afvisning som Frier; thi det var den følgende Måned efter Ingeborg Lugges Giftermål, at han offentlig bekendtgjorde Besættelsen. 1688 købte Enevold Bjerregård og Anne Søe Kjølbygård, senere Frøslev Gård på Mors, Todbøl (1698-1701), Vesløsgård (1702) og Kappel i Skodborg Herred (1729).

1726 blev de adlede (Navnet skrives nu Berregård), og Kjølbygård oprettedes til Stamhus. Det gamle Ægtepar henlevede deres sidste År på Kjølbygård hvor Berregård døde 1731 og Anne Søe 1736, næsten 90 År gammel, efter at de forinden havde betænkt både Kirken og Skolen i Thisted med Legater, ligesom de også havde vist Rundhåndethed over for de Kirker, som de efterhånden havde ejet.

Af Skiftet³³) efter Anne Søes Død fremgår det, at Boet indehavde en Beholdning i Obligationer på 168437 Rdl. og en Række af Nordjyllands største Ejendomsbesiddere optrådte som Skyldnere (således Konferensrådinde Klingenberg til Højris, Justitsrådinde Klingenberg til Ørum, Kammerråd Claus Caspergård, Grev Holch til Vrå, Arentorp til Overgård, Mollerup til Vestervig o. m. a.). De resterende Rt. beløb sig til 17034 Rdl. Foruden et større kontant Beløb, pantsat Sølv, Sølvsager, Smykker, store Mængder af forarbejdet Metal. Om Indboet bemærkes, at Boskabet var meget gammelt, Hestene ældgamle (2 vurderes til 4 Rdl.) og Vognene forslidte. Den sal. Fruens Ligfærd gik til Thisted Kirke; 24 Bønder udbar Kisten, og nogle fulgte Hestene for Ligvognen, hvorfor de fik 16 Rdl. Herr Concistorialråd Robert Humble fik for sin Opvartning under sal. Fruens Svaghed og siden ved Jordefærd 50 Rdl. Croner, derimod blev der ikke mere end 2 Rdl. 4 Mark til Degnen for hans Umage; hvorimod Maren

³⁰ Nykøbing på Mors.

³¹ Om Anne Søe se i øvrigt Historisk Årbog 1910 og 1911.

³² Side 58 flg.

³³ Skiftet findes i Landsarkivet i Viborg.

Lauritsdatter fik til "Dischretion og Afmindelse" efter sal. Fruen 33 Rdl. samt 1 Års Løn 8 Rdl. Men Sagnet fik travlt; Almuen kunde ikke forstå andet, end det måtte være ved Djævelens Hjælp, at Anne Søe havde formået at skabe sig den store Formue, som efter Datidens Forhold måtte kaldes eventyrlig.

Den 27. Juni 1702 fik Thisted et kortvarigt Besøg af Kong Frederik d. 4.³⁴).

Kongen kom fra Højris over Vildsund til Thisted og spiste til Middag hos Amtmand Baron Gersdorf, medens de fleste af Følget spiste hos Præsten Magister Aspach, der var Københavner af Fødsel og sikkert har fundet en kærkommen Lejlighed til at spørge Nyt fra sin Fødeby. Efter at Kongen ved Hillerslev Herredsting havde mønstret 4 Kompagnier af Landmilitsen, der da nylig var blevet oprettet, drog han videre og kom om Aftenen til Bratskov.

I Anledning af Kongebesøget skrev Aspach et Digt, der har til Overskrift: "Glædelig Frugtbarhed", Thy Lands og fornemmelig Thyested Byes uformodentlig Lychsalighed samt underdanigste Lychønskning³⁵). I dette hedder det bl.a.:

"Stormægtigste Monarch, Kong Friderich den Fjerde,

Som af Gud schicket er at være som et Gærde
Ja som en Kåbber-Muur omkring det gandske Land,

Mand Eders Mayestat ey noch fortælle kand,
Hvor stor en Jubel-Fæst hos os i Dag indfalder
Den eene løber frem og på den anden kalder
Og råber med stor Fryd: See Kongen! See og hør!
Måskee vor fattig By endnu vell hielpes tør."

Med Hensyn til Læge- og Apotekerforhold var Tilstanden den slettest mulige, idet man måtte søge Hjælp enten i Ålborg eller Viborg. Det hjalp ganske vist, at enkelte af Egnens Præster ikke var helt ukyndige på disse Områder, men skulde virkelig Lægehjælp være nødvendig, måtte den altså hentes langvejs fra, og Patienten døde vel ofte inden Hjælpen kom. En Bartskeer Christoffer Stefanus, træffes dog i Thisted 1686, og han havde Bevilling på at være Bartskeer for Thisted og Nykøbing samt omliggende Landsbyer. Han boede i Thisted. 1693 måtte Bartskeerer Peter Sadelmeyer fra Thisted³⁶) over til Nykøbing for at syne og behandle en Skade fremkommet ved Slagsmål; 1698 afgav Barberen, Mester Daniel, Vidnesbyrd som Bartskeer i en "Sårsmålssag" ved Thisted Byting³⁷). 1723 boede Dr. med. Niels Grimberg i Thisted; han var mellem de "fattige Folk, som ikke give Tiende til Kirken, men betaler 8 Skill." i Stolestadepenge³⁸).

Johan Christopher Apoldi var også Bartskeer; han nævnes 1743 som Indehaver af en "liden Urteboe³⁹", muligvis har det været Lægemedler, og i så Fald er dette den første Antydning af et Apotek. Clamor Engelhart Graff var bosiddende i Byen fra 1766-1782 som Chirurgus⁴⁰).

1750 fik Byen endelig sit første Apotek og Jacob Gesius nævnes som dets Indehaver. Han afhænder det til Christian August Ziegler, der fik Borgerskab^{18/2} 1760 og var Apoteker for Thy og Mors, således at han også solgte Medikamenter i Nykøbing. Imidlertid måtte Landfysikus Mangor og de lokale Autoriteter snart anbefale, at han blev "removeret" for at Byen kunde blive forsynet med en duelig Mand i hans Sted, og en sådan fandt man i Frederick Wilhelm Duche, der i 12 År havde tjent i Ålborg som Apotekersvend. Duche overtog Apoteket 1769 og lovede at indrette et godt og forsvarligt Apotek⁴¹). Dette Byens første Apotek lå i Vestergade, men blev 1787 flyttet til Store Torv, hvorfra Apoteker Niemann ved Århundredets Slutning flyttede det til Storegade.

Fra 1735 foreligger Indberetninger⁴²) om de økonomiske Forhold i Thisted, forfattede af Byfoged Jørgen Christian Poulstrup og Tolder Niels Langgård. Som Byens eneste "Herlighed" nævnes dens Jorder, hvis Benyttelse af Borgerne var bleven indskrænket ved, at udenbysboende Folk ved Auktioner efterhånden havde købt den bedste Tredjedel af Indmarksjorderne. Da Byen manglede Krat, Skov, Hede og Mose, måtte Borgerne med stor Bekostning hente deres Ildebrændsel, Tørv og Lyng langvejs fra, hvilket fordyrede det ikke så ganske lidt. På Markerne sås lidt Rug, mest hvid og sort Byg, samt Ærter; Hovedparten af Kornet blev benyttet til Brændevinsbrænding. Høavlen var ligeledes ubetydelig og avledes på en lille Eng umiddelbart ved Byen; den ejedes af en 6 a 7 Ejere. De fleste Varer, som Købmændene handlede med, var til Brug for Bønderne, og disse Varer hentedes almindeligvis 2 Gange om Året i Ålborg, nemlig ved Pinse- og Mortensdagstider, ligesom der også foretages Indkøb ved de to Sommermarkeder. I øvrigt skete Tilførselen ad Søvejen dels fra København og dels fra andre Købstæder som Viborg og Holstebro, ligesom norsk Trælast selv hjemføres eller købes af Skudeskipperne.

I Byens fandtes kun 11 små Kramboder, hvoraf dog kun "4 har nogenledes Handel"; andre 4 a 5 handlende køber Korn hos Bønderne og sender det over Klitmøller til Norge, men denne Handel kan på Grund af Vognleje og Fragt næppe dække sig selv. Om Købmændene hedder det, at de i Sammenligning med andre Byer ikke kan anses for andet end som Kræmmere; kun et Par Stykker kan uden Lån gøre deres Indkøb, "men de andre må ej alene søge tildels

³⁴ Bircherods Dagbog.

³⁵ Jydsk Hist. og Topografi 3 R. VI B.

³⁶ Nykøbing på Mors.

³⁷ Tingbogen.

³⁸ Kirkens Regnskab.

³⁹ Læs "Urtebod"

⁴⁰ Danmarks Handelsspejl 1780.

⁴¹ Farmaceutisk Stat. af Jordening og Seehusen.

⁴² Chr. Christensen: Tilstanden i Thy og på Mors ved År 1735, se Jydsk Hist. og Topografi 4 R., III B.

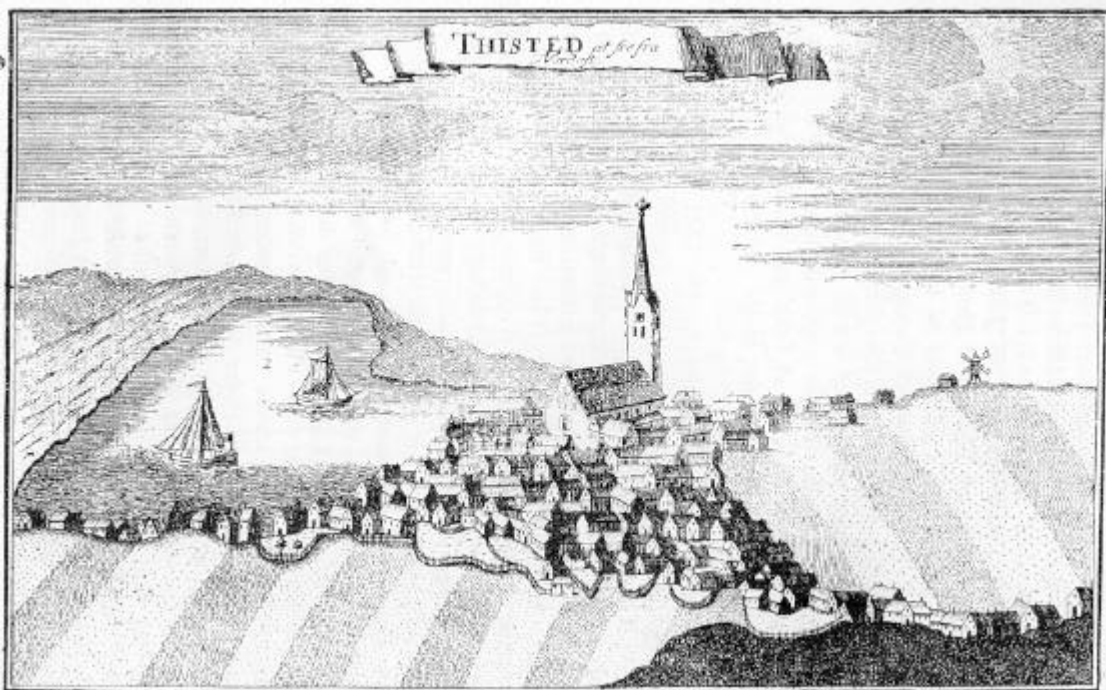
Credit på de Vare, som de har nødig, men og desuden som bekient sidder i Borg og Giæld til andre". Som Følge af disse Forhold har den fattige By i mange År mærkelig aftaget på Familier, Næring og Tilstand, og Forfatteren samler Årsagerne hertil i to Punkter, for det første, at de bedste Jorder er gåede fra Byens Brug, så at "den gemene Borger" må købe Furage, når han vil holde Køer eller Får, og når endelig Markjord er til Salg, kan han ikke give de Priser som Bønderne, der selv kan pløje og dyrke Jorden, da de ved deres Gårde har tilstrækkelig Arbejdskraft og endelig bjerge Høsten "uden at svare deraf noget i Byens Tynge"; for det andet skades Byen ved den Handel, der drives fra Klitmøller og Vigsø, da Beboerne der ikke alene indkøber af Landets Frembringelser Korn, Gryn, Ærter, Flæsk, Tælle, Ost, Voks, Honning eller Mjød, Vadmel o. s. v. og overfører det til Norge, men de hjembringer så at sige alt, hvad både Præster og Bønder behøver i deres Husholdning, og "siden Toldstedet er så langt fra dennem beliggende, underløber vel og andre Varer hans Majestæt i sine Intrader og Byen til mærkelig præjudice i sin Næring, så der er få af de specificerede Vahre, som kommer til Thisted, tilmed har Landprangen i Almindelighed så stor Fremgang af Årsage, at Byen ej haver sine hafte Privilegier ladet fornye, at alle og enhver lægger sig derefter, og når da både *Markjord og Næring er fra Byen, er ej andet at vente end dens totale Ruin og*

Bisgård og få År efter ombyggede den. Længere ned i Tiden købte Købmanden Peter Obel Lyngholm og Chr. Lassen Winther blev Ejer af Øland og Didrich Galtrup af Højris på Mors⁴³).

Et Garveri var i Henhold til Privilegium af 18/5 1734 anlagt i Byen af Justitsråd Dyssel, da man havde store Vanskeligheder ved at få Huder barkedede; man måtte således enten sælge dem eller sende dem til Norge for at blive behandlede; Bevillingen omfattede både Thy og Mors. Vistnok indrettet til Maling af Bark var en lille Vandmølle, som Justitsråden havde ladet bygge ved Bækken, der løb gennem Byen.

Farveren Frederik Jensen fik 26/3 1731 Bevilling til at anlægge et Farveri.

I Thisted fandtes ingen S sammenslutninger eller Lav af nogen Art, men enkelte af Håndværkerne var Medlemmer af Lav i Ålborg. I øvrigt roses Håndværkerne ikke. Der fandtes således 5 Skomagere (1743 nævntes Troels Gutormsen, Peder Ryeltoft, Søren Thomsen, Chr. Bertelsen og Jens Fruergård), de fik det Skudsmål, at "deres Arbejde ej kan anses for andet end det, som gøres af Fuskere". Af Skræddere var der 6 (1743: Jens Mikkelsen, Anders Jensen Degneboel og Jesper Olesen) og om dem siges det samme, "så at hvo, som vil have et Par gode Sko eller en skikkelig Klædning gjort, må have det fra andre Stæder, enten fra Ålborg eller Viborg, hvorføre en god Skræder og Skomager vel kunde være fornøden".

Thisted 1768

Undergang".

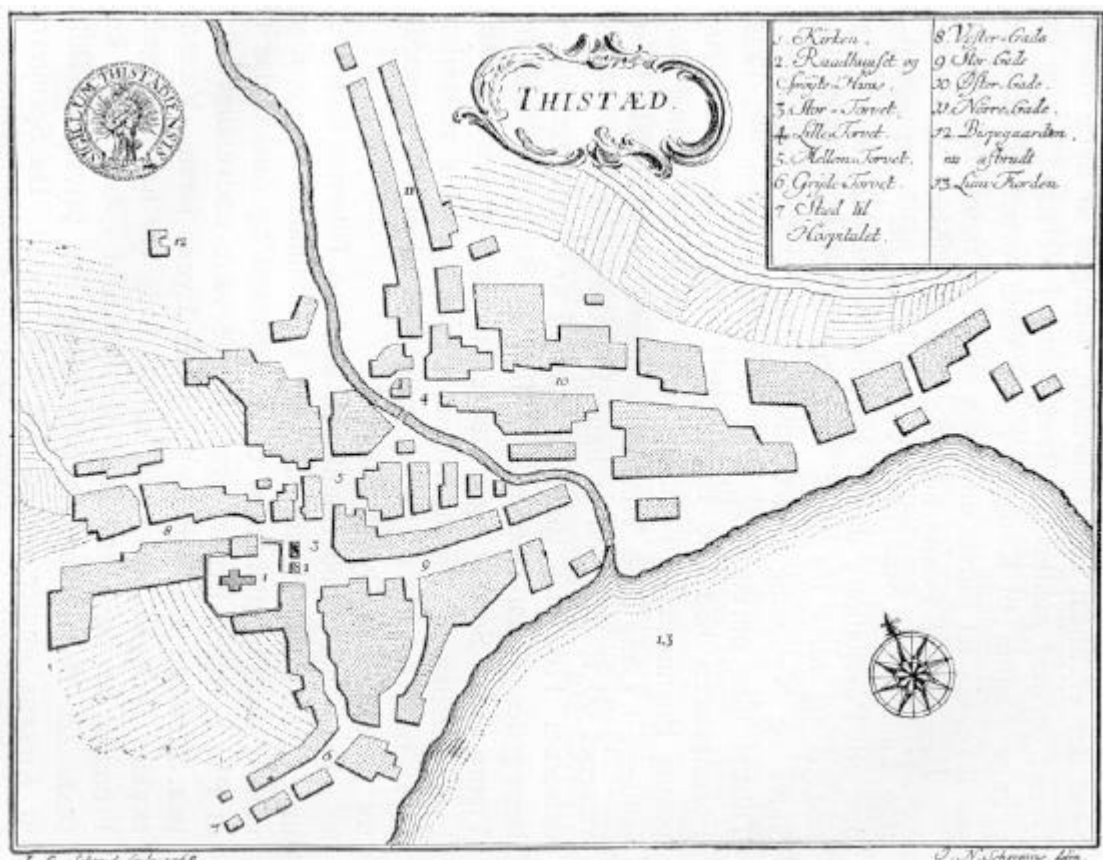
I Modsætning til dette triste Billede kan dog også anføres, at der alligevel kunde tjenes Penge i Thisted. Adskillige Købmænd lagde netop på denne Tid Grunden til deres efter Forholdene ret store Formuer, som f. Eks. *Niels Sommer*, der 1746 købte Boddum

Værst var det med en stakkels Bager, Peder Joensen hed han, og han var den eneste Byen havde; om ham ind beretter Byfogden, at "såfremt han ikke efter giorte Påmindelser vil forbedre sig, jeg skal tage den

⁴³ Trap: Danmark.

underdanige Frihed at gjøre Besværing, så en anden til Publici Nøtte kunde blive beskikket". Af Feldberedere havde Byen to (1743 Jesper Sørensen og Mads Holmagger). I et Mandtal fra samme Tid nævnes af

Brønlund⁴⁵). Efter sidstnævnte År påtog Postmesteren i Viborg sig at holde en ugentlig Forbindelse i Gang med Thisted og måtte derfor betale Postvæsenet 60 Rdl., mod at han fik Indtægterne ved Forsendelserne.

Plan over Thisted 1768.

andre Håndværkere: 1 Barber, 3 Guldsmede, 3 Grovsmede, 1 Snedker, 1 Bødker, 1 Drejer og 2 Glarmestre; 1 Hattemager nævnes 1743.

Til slut sammenfatter Byfogden det, som efter hans "ringe og uforgribelige Tanker" vil kunne afhjælpe Byen i to Punkter, nemlig at der ved fremtidige Auktioner over Byens Markjorder bliver forbeholdt Borgerne Forkøbsret, ligesom at det tidligere bortsolgte mod skadesløs Betaling igen kommer til Byen, eller at vedkommende må lade det, der avles på Byens Grund, konsumere i Byen, samt at de handlende i Klitmøller, der bruger borgerlig Næring udover hvad der er tilladt ved Toldrullen, tilpligtes at flytte ind til Byen; dermed mentes, at Byen kom til Velstand, og at de pligtige Afgifter til Kongens Kasse vilde forbedres, da man så ikke så let kunde unddrage sig deres rigtige Erlæggelse.

Den ældste Postforbindelse mellem Thisted og det øvrige Land fandt Sted over Viborg, hvor der 1624 oprettedes en Poststation; denne Forbindelse var dog kun lejlighedsvis og først fra 1694 blev der et gående Bud over Skive og Nykøbing i fast Rute⁴⁴). Det første Postkontor i Thisted blev oprettet $\frac{1}{4}$ 1732 og nedlagdes igen $\frac{3}{3}$ 1735. Postmesteren hed Ole

1760 blev Ruten udvidet til to Gange ugentlig og besørget af en ridende Postillon; 1780 ankom han fra Viborg hver Søndag og Torsdag og afgik igen fra Thisted hver Tirsdag og Fredag Aften. Denne Ordning vedvarede til 1826. Kontoret i Thisted bestyredes af en "Postekspeditør", mest en af Byens Borgere.

Først hen imod Slutningen af dette Tidsrum foreligger der Efterretninger om Byens kommunale Anliggender, nemlig om Oprettelsen af et Brandvæsen og Anskaffelse af et Par Sprøjter, hvilket også kunde være nødvendigt i den på Stråtage så rige By⁴⁶). Dette Byens første "Væsen" skyldes Byfoged Scavenius, og så ivrig var han for Sagens Fremme, at da Sprøjterne, der var købt i Ålborg og kostede 220 Rdl., skulde betales, lånte han privat 200 Rdl. af Kirkens Midler og udlagde selv Resten. Da Sprøjterne kom til Thisted, viste det sig, at det var småt bevendt med deres Brugharhed, hvorfor Borgerskabet trykkede sig ved at rykke ud med Beløbet. Inden Sagen var ordnet døde imidlertid Byfogden, og hans Enke og hans "Eftermand udi Ægteskab", Løjtnant Hirschfeldt, ønskede efter et Par Års Forløb ganske naturligt at få den i Orden. Der tilkaldtes så et Par "sprøjtekyndige"

⁴⁴ Fr. Olsen: Postvæsenet i Danmark.

⁴⁵ Meddelt af Overpostkontrollør Olsen.

⁴⁶ Pakke i Byens Arkiv.

Mænd og disse i Forening med Repræsentanter for Borgerne var hurtigt enige om, at Sprøjterne umuligt kunne antages, "da de til at slukke Ildebrand som Gud nådelig afvende, befindes unyttige og utjenlige". "Det var jo en dødelig Synd", hedder det videre i deres Betænkning, "om denne *fattige* By skulde besværes med sådanne store unyttige Udgifter og i påkommende Fare intet med disse Sprøjter kunde udrettes". Først 1774 kom man til Forlig. Løjtnant Hirschfeldt fik Pengene, 220 Rdl., udbetalt, mod at han for en Sum af 50 Rdl. lod Sprøjterne istandsætte. Kirken fik sine Penge tilbage uden Rt., "da den var skikkelig

formuende", og Sprøjterne ikke blot var anskaffet til Byens men også til Kirkens Nytte. Alle Udgifter til Sprøjterne, i alt var Beløbet steget til 252 Rdl., blev pålignet samtlige Ejendomme, således at der skulde betales 45 Skilling af hver 100 Rdl. Ligningen blev udarbejdet af P. Leerhøy, Frantz Rosenberg, Chr. Larsen og Chr. Andersen Schielsgård.

(Historisk Årbog for Thisted Amt 1924, side 31-56)